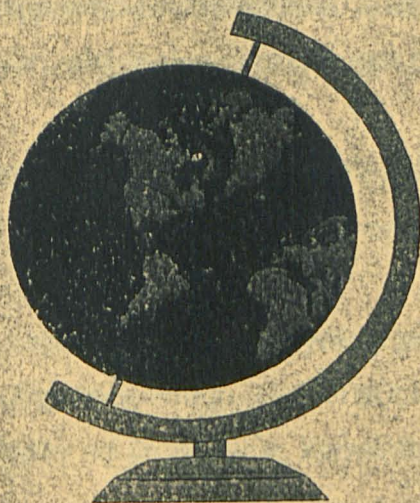

BIBLIOTEKA PEDAGOGICZNA
w Białej Podlaskiej
CZYTELNIA

Biuletyn Informacyjno Metodyczny

Nr 1 - LUTY 2003

SZANOWNI PAŃSTWO

Wydział Edukacji Urzędu Miasta Białą Podlaska wznawia, w formie kwartalnika, wydawanie **Biuletynu informacyjno-metodycznego Bim**, w którym nauczyciele będą mogli publikować ciekawe materiały, przykłady rozwiązań metodycznych, propozycje warsztatowe, autorskie scenariusze lekcji.

W szkołach jest wielu nauczycieli, którzy posiadają wysokie umiejętności pedagogiczne. Z ich doświadczenia i sprawdzonych, oryginalnych rozwiązań powinni korzystać inni.

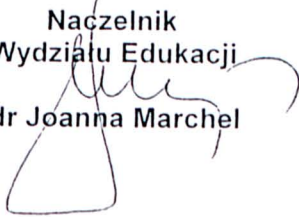
Przekazujemy pierwszy numer Biuletynu o edukacji ekologicznej z nadzieją, że okaże się on pomocny w codziennej nauczycielskiej pracy.

Opublikowane materiały otrzymały pozytywną recenzję nauczyciela dyplomowanego, eksperta z listy MENiS.

Oczekujemy na propozycje, komentarze i opinie.

Naczelnik
Wydziału Edukacji

dr Joanna Marchel

ROLA NAUCZYCIELA W KSZTAŁTOWANIU POSTAWY PROEKOLOGICZNEJ U DZIECI 6-9 LETNICH

Świat przyrody ze względu na swoje bogactwo, różnorodność, zmienność, jest niezmiernie interesującym obiektem poznania dla dzieci w wieku przedszkolnym. Stanowi dla nich bogate źródło wrażeń, przeżyć i aktywnego działania. Jednocześnie obserwacje przyrody są naturalną potrzebą dziecka, a bliski z nią kontakt – ciągłym dążeniem. Wszystko to sprawia, iż przyroda uważana jest za jeden z najważniejszych czynników wychowawczych.

Obiekty i zjawiska przyrodnicze wywołują u dzieci zdziwienie, zaciekawienie i zainteresowanie; nasuwają wiele pytań o ich istotę, wzajemne związki i zależności; skłaniają do poszukiwania na nie odpowiedzi; zachęcają do ich sprawdzenia; budzą chęć zastosowania zdobytej wiedzy w praktycznym działaniu. Stwarzają przez to szerokie możliwości aktywizowania procesów rozwojowych dzieci, a zwłaszcza ich zdolności intelektualnych i zainteresowań poznawczych.

W nowoczesnym nauczaniu dziecko pyta, błądzi, poszukuje, projektuje, obserwuje, odkrywa, a nauczyciel odpowiada, naprowadza, „organizuje okazje” do samodzielnych odkryć dziecka. Staje się jego partnerem i przewodnikiem gotowym do wspólnych odkryć i spotkań z nieznanym.

W nauczaniu ekologicznym miejsca i czasu nie powinna ograniczać przestrzeń sali. Wiedzę najlepiej zdobywać u źródeł, a więc w parku, lesie, na łące, czy wicjskiej zagrodzie. Zawsze tam, gdzie istnieje problem do zbadania. Nieograniczone przestrzenią sali i czasem, dziecko doznaje swobody w szerokim poznawaniu świata, w poszukiwaniu porządku natury, i swoich z nią związków. Ma szansę poznać także siebie i innych ludzi oraz doświadczyć wszelkich relacji: JA - TY, JA - ŚWIAT, JA - PRZYRODA w różnych konfiguracjach.

Nad prawidłowym przebiegiem procesu kształtowania świadomości ekologicznej czuwa nauczyciel, którego powinna cechować: kreatywność, zaangażowanie, nowatorstwo i cierpliwość. Wychowanie proekologiczne dzieci, a szczególnie tych najmłodszych wymaga bardzo dobrego przygotowania pracujących z nimi nauczycieli. Muszą oni podejmować działania dostosowane do wieku i możliwości percepcyjnych małego odbiorcy.

Nauczyciel realizujący program ekologiczny - to człowiek o wysokiej kulturze osobistej, pozytywnie nastawiony do środowiska, aktywnie uczestniczący w pracach na rzecz jego ochrony, własną postawą potwierdzający słuszność swojego działania. To mistrz – przyjaciel dziecka, który mniej naucza, a więcej dzieli się swoimi odczuciami, skupia wychowanków, ich uwagę, patrzy, doświadcza z nimi, a dopiero na końcu mówi.

Do głównych zadań nauczyciela powinno należeć:

1. Projektowanie sytuacji edukacyjnych rozbudzających wewnętrzną motywację dziecka do twórczej aktywności, zaspokajających jego potrzeby, uczących odpowiedzialności za podjęte decyzje.
2. Włączanie rodziców w rytm życia grupy, przez zapraszanie ich do wspólnych zajęć, zabaw z dziećmi.
3. Włączanie pracowników technicznych do realizacji programu ekologicznego przez zainteresowanie ich tym zagadnieniem.
4. Nawiązanie współpracy z nauczycielami innych placówek w celu wymiany doświadczeń.
5. Uczestniczenie w spotkaniach i kursach doskonalących wiedzę i kulturę ekologiczną.
6. Podnoszenie wiedzy ekologicznej za pomocą literatury, prasy i programów telewizyjnych.

Nauczyciel w toku swojej działalności proekologicznej musi pamiętać o pewnych wartościach, które będą określały kierunek jego postępowania. Fundamentalną wartością myślenia ekologicznego jest poszanowanie dla życia. Każda forma życia jest niepowtarzalna, potrzebna dla zachowania całości, niszczenie życia jest złem, gdyż narusza całość, którą tworzą wszystkie istoty.

Kolejną wartością jest odpowiedzialność. Uczymy dzieci, że nasza odpowiedzialność powinna obejmować nas samych, naszych najbliższych, innych ludzi, zwierzęta, rośliny, środowisko. Nauczyciel stara się myśleć ekologicznie, tzn. być skłonny do współczucia, do odczuwania tak jak inni.

Następną wartością, której nie można pominąć jest umiar. Żyjemy na planecie, która ma ograniczone zasoby i nie możliwe jest spełnianie naszych wszystkich zachcianek. Powinniśmy zachować umiar i czerpać z naszej planety tylko tyle, ile jest nam niezbędne do zaspokojenia potrzeb życiowych.

Bardzo wiele jest zatem do zrobienia, aby wychowanie dzieci rozpoczynających naukę odbywało się zgodnie z zasadami właściwie pojętej ekologii i to właśnie zależy od postawy, zaangażowania, wiedzy i kreatywności nauczycieli.

BIBLIOGRAFIA

1. Dymara B., Michałowski S., Wollman-Mazurkiewicz L.: „Dziecko w świecie przyrody” Kraków 2000 Impuls
2. Kutylowska G.: „Ekologia w przedszkolu” Warszawa 1996 Didasko
3. Misiak E.: „Cele i zadania edukacji ekologicznej” Przyroda Polska 1995 nr 4

Opracowała:
Teresa Kryśko
nauczycielka Szkoły Podstawowej Nr 9
w Białej Podlaskiej

KSIĄŻKA PRZYRODNICZA W KSZTAŁCENIU ZINTEGROWANYM.

Człowiek od zarania swoich dziejów żył wśród otaczającej go przyrody. Korzystał z jej darów, brał tylko tyle, ile było mu niezbędne do przeżycia. Udogodnienia cywilizacyjne przyczyniły się do degradacji środowiska. Działania człowieka doprowadziły do zanieczyszczenia powietrza, wody, gleby, skażenia żywności, do niekorzystnych zmian w ekosystemie. Wszyscy zdajemy sobie sprawę z konsekwencji tych zagrożeń, dlatego ochrona środowiska naturalnego została wpisana w programy międzynarodowe, rządowe, regionalne, szkolne. U progu edukacji dziecka pojawia się pilna potrzeba rozwijania wrażliwości ekologicznej rozumianej jako zdolność dostrzegania i reagowania na potrzeby środowiska i jego walory. Właściwe kształtowanie postaw najmłodszych wobec przyrody będzie stanowiło fundament dla ich dalszego pogłębionego rozwoju.

Jedną z form edukacji ekologicznej jest czytelność książek o tematyce przyrodniczej. Analizując wykaz lektur w klasach I – III można stwierdzić, że wiele lektur to książki poświęcone przyrodzie.

Natura w książkach występuje w różnych funkcjach. Pełni rolę poznawczą, wychowawczą, służy również celom literackim.

W wielu utworach przyroda ukazana jest w ujęciu antropomorficznym (zwierzęta lub rośliny opowiadają o swoich przygodach i kłopotach). Są to np. wiersze J. Brzechwy „Chrzaszcz”, „Grzyby”, książki: M. Buczkówniej „Szaraczek”, M. Kownackiej „Kajtkowe przygody”. Tego typu literatura oddziałuje na sferę emocjonalną czytelników. Szczególnie cenne są książki oparte na autentycznych materiałach, w których autorzy piszą o bezpośrednich, uczuciowych kontaktach małych bohaterów ze zwierzętami. Taki klimat serdeczności i przyjaźni znajdujemy w opowiadaniach E. Szelburg –Zarembiny „Najmilsi” czy utworach M. Kownackiej „Dzieci z Leszczyńskiej Górki” w „Rogasiu z Doliny Roztoki”. Inną grupą książek przyrodniczych stanowią utwory w formie beletrystycznej. Są to gawędy, obrazki z życia zwierząt, opowieści fantastyczne, wesołe historyjki np. W. Chotomskiej „Dzieci Pana Astronoma” lub H. Lofting „Doktor Dolittle i jego zwierzęta”. Wartość poznawczą i wychowawczą posiadają książki ukazujące zwierzęta w ich naturalnym środowisku np. M. Kownackiej „Rogaś z Doliny Roztoki” czy J. Grabowskiego „Kochany zwierzyniec”. Książki przyrodnicze zawierają też treści realistyczne np. C. Centkiewicza „Anaruk, chłopiec z Grenlandii”

Stanisław Frycie pisząc o znaczeniu książek o tematyce przyrodniczej podkreślał: „Adresowane głównie do najmłodszego czytelnika, uczą miłości do świata przyrody, kształtują kulturę uczuć i wrażliwość na piękno otaczającego świata”. Najlepszym przykładem realizacji tego twierdzenia jest twórczość Marii Kownackiej.

Zainteresowania przyrodą łączyła pisarka z przekonaniem o jej wszechstronnym wpływie na osobowość dziecka. Książki Kownackiej przyczyniają się do budzenia zainteresowań przyrodniczych, kształtowania więzi emocjonalnej z przyrodą, budzenia wrażliwości na jej piękno, poszanowania przyrody, umiejętności życia w zgodzie z naturą. Sama autorka tak wypowiada się na temat swojej twórczości: „Naczelną ideą mojej pracy było pokazanie ciekawostek przyrodniczych, piękna otaczających nas zjawisk, uczenia właściwego stosunku do przyrody. Pragnęłam, aby dziecko w tym świecie czuło się swobodnie, chciałam rozbudzić w nich pasję poznawczą i przygotować do ochrony naturalnego środowiska”. Wzruszające przykłady przyjaźni dzieci ze zwierzętami znajdziemy w „Dzieciach z Leszczynowej Górki”, „Kajtkowych przygodach”, „Rogasiu z Doliny Roztoki”. Niezastąpioną pomocą naukową w kształceniu zintegrowanym jest sześciotomowa książka „Razem ze słonkiem”. Jest to elementarz przyrody z którego dowiadujemy się tego właśnie, o co pytają małe dzieci. Ten utwór jest zbiorem wszystkiego co dotyczy danej pory roku. Są tu informacje o pogodzie, o tym co dzieje się na łące, na polu, czy w ogrodzie. Zawiera ciekawostki przyrodnicze, opowiadania, wiersze, baśnie, porady praktyczne. Kontakt z przyrodą za pośrednictwem jej książek stanowi doskonałe antidotum na stresi i załamania spowodowane szybkim rozwojem cywilizacji.

„Nauka przyrody nie jest łatwa, wymaga daru obserwacji, umiejętności kojarzenia faktów, wyciągania wniosków” stwierdza Maria Kownacka

Opracowywanie lektury chociaż realizowane jest w edukacji polonistycznej wymaga uwzględnienia zdobytych wiadomości środowiskowych, plastycznych, muzycznych. Ułatwiają one dziecku zrozumienie treści utworu, przyczyniają się do jego przeżywania, umożliwiają wyrażanie swojego stosunku do poznanych zagadnień. Treści przyrodnicze zawarte w literaturze są źródłem informacji i źródłem przeżyć. Opracowując lekturę nauczyciel powinien dążyć, aby na lekcji wystąpiły cztery strategie nauczania - uczenia się zalecane przez W. Okonia. Uczenie przez przyswajanie, odkrywanie, przeżywanie, działanie.

W pracy z lekturą bardzo ważne jest przeżywanie i działanie. Aby uczeń ocenił wartość książki przyrodniczej musi się z nią zapoznać, następnie zinterpretować. Przeżywanie i działanie powinien zorganizować nauczyciel poprzez różne formy pracy np.:

- organizowanie wycieczek,
- organizowanie wystawek,
- wykonywanie gazetek i fotogazetek przyrodniczych,
- wystawianie teatrzyków o tematyce przyrodniczej,
- wykonywanie albumów,
- spotkania z ciekawymi ludźmi np. leśnikiem, który opowie o ciekawostkach przyrodniczych w okolicy.

Ciekawą formą uporządkowania wiedzy ucznia jest prowadzenie dzienniczka lektur. Proponowane treści które powinien zawierać to:

- opis najciekawszej przygody,
- opis piękna przyrody,
- przedstawienie dalszego losu bohatera,
- sprecyzowanie morału książki,
- krótka recenzja książki,
- ocena postaci.

Przyroda w wielu książkach przyrodniczych często połączona jest z folklorem. Oryginalną formą edukacyjną jest zorganizowanie wystawki np. z dziedzictwa kulturowego regionu w którym dzieci mieszkają. Taka wystawa może gromadzić np. dawne sprzęty domowe, narzędzia, naczynia. Warto zaprosić starszą panią, która opowie jak kiedyś wyrabiano przędzę, tkano lub jak przebiegały wykopki czy żniwa. Ekspozycja pozwoli dzieciom na poznanie czasów gdy człowiek żył bliżej natury

Młodszy wiek szkolny w ocenie teoretyków wychowania jest niezwykle ważny dla podejmowania działań mających wpływ na przyszły kształt osobowości. Wiek ten charakteryzuje wielka podatność na wpływy nauczyciela, ogromna plastyczność psychiczna, chłonność poznawcza, duża zdolność przyswajania nowych treści. Ciekawe i różnorodne prowadzenie lekcji w oparciu o książkę przyrodniczą budzi u uczniów poczucie jedności z otaczającym środowiskiem naturalnym.

Ekspozowanie momentów uczuciowych i estetyczno – moralnych, kształtuje umiłowanie i troskliwy stosunek dzieci do natury. Jest to warunkiem rozwoju wrażliwości ekologicznej i umacniania prośrodowiskowych postaw opartych na biocentrycznym systemie wartości.

BIBLIOGRAFIA:

1. W. Okoń, „Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej „Wyd.Akadem.”Żak”1998
2. S. Frycie, „Przyroda w twórczości prozatorskiej M. Kownackiej” WSiP 1980r.
3. S. Frycie „Literatura dla dzieci i młodzieży” WSiP 1978r.
4. Sawicka, B. Tuszyńska – Chechłacz, „Dzieci i przyroda inspirują moją twórczość” Wychowanie w Przedszkolu 1977r. Nr 4

Opracowała:
Marlena Krzysiak
nauczyciel Szkoły Podstawowej Nr 9 w Białej Podlaskiej

SCENARIUSZ PRZEDSTAWIENIA

Patrzmy sercem na ogród świata

Cele:

Uczeń

- jest świadomy potrzeby ochrony środowiska
- zna historię ochrony przyrody na terenie Polski
- jest wrażliwy na piękno otaczającej przyrody

Przeznaczenie: inscenizacja dla uczniów szkoły podstawowej

Czas realizacji: 30 minut

Scenografia: dekoracje przedstawiające las, rzekę, zwierzęta; wiele sztucznych choinek; olbrzymi, stojący dąb

SCENA I

Osoby: Nauczyciel, Ania, Maciek, Jaś, Michal

Dekoracja zasłonięta kotarą lub parawanem. Na pierwszym planie widoczny stary dąb. Na scenę wchodzi grupa dzieci z nauczycielem.

Ania:

Proszę pani! Proszę pani! Jakie olbrzymie drzewo?

Nauczyciel:

Zatrzymajcie się. Czy wiecie, jak nazywa się to drzewo?

Maciek:

To jest dąb szypulkowy.

Nauczyciel:

Po czym poznales?

Maciek:

Po liściach, korze i żołędziach.

Nauczyciel:

Doskonale Aniu, Michalku - zmierzcie obwód jego pnia. Pamiętajcie, że pomiaru dokonujemy na wysokości 130 cm od ziemi

(Dzieci dokonują pomiaru.)

Ania:

Zmierzyliśmy-380 cm !

Michal:

Ale gruby! Jeszcze takiego nie widziałem.

Jaś:

Spójrzcie, tam wisi jakaś tabliczka.

Maciek:

Ja wiem! To drzewo jest pomnikiem przyrody.

Jaś:

Co to jest pomnik przyrody?

Nauczyciel :

(Zwraca się do dzieci.)

Czy ktoś z was wie, co to jest pomnik przyrody?

Maciek:

Ja wiem. Pomniki przyrody są to twory przyrody żywej i nieożywionej o szczególnej wartości naukowej. Najczęściej są to okazale stare drzewa.

Nauczyciel:

Maciek ma rację. Pomnikami przyrody mogą być również źródła, wodospady, skały, głazy, jaskinie. Zazwyczaj są to jednak drzewa, które jak mówią legendy, wiążą się z różnymi

wydarzeniami z historii naszego kraju. Znany jest dąb Sobieskiego, Jagielly, Napoleona. Mówi się o nich, że w ich cieniu odpoczywali władcy, od których nadano im nazwy. Drzewa takie objęte są ochroną.

(Po chwili.)

Czy zauważyliście coś charakterystycznego w wyglądzie tego drzewa?

(Dzieci oglądają drzewo.)

Ania:

Tam jest złamana gałąź, a obok uschnięty cały konar.

Maciek:

Tu są owocniki grzybów.

Michał:

Tam wysoko jest dziupla.

Jaś:

Ciekawe, ile lat ma to drzewo?

Nauczyciel:

Niektóre sięgają początków naszego państwa.

Ania:

To mają ponad 1000 lat.

Maciek:

Wiem, że najstarszym drzewem w Polsce jest dąb Bartek.

(Po namyśle.)

Może ktoś znany odpoczywał w cieniu i tego drzewa?

Nauczyciel:

Tego nie wiem.

Michał:

(Z drwiną)

Wystarczy, że ty pod nim stałeś. Oto król Maciuś!

Nauczyciel:

Chłopcy, przestańcie!

Mogę wam opowiedzieć, jak zmieniał się ten teren na przestrzeni dziejów.

Wszystkie dzieci:

Niech nam pani opowie. Prosimy.

Nauczyciel:

Mam tutaj mądrą książkę. Przeczytam wam z niej pewne informacje. Usiądźcie i posłuchajcie.

(Odchodzi na bok. Siadają. Nauczyciel otwiera książkę. Czyta.)

W dawnych czasach niemal całe ziemie, obecnie należące do naszego kraju, pokryte

były lasami. Przez gęsty bór wędrowało kilku ludzi.

SCENA II

Osoby: Przemko, Ziomko, Mirko, wiewiórka

(Odsłonięcie kurtyny, ukazanie drugiego planu. Na scenę „wjeżdża” na koniach 3 ludzi.)

Ziomko:

Panie, okrutnie jesteśmy strudzeni, słonko ma się ku zachodowi, spocznijmy.

Przemko:

Ziomko, poszukaj miejsca na odpoczynek!

Ziomko:

Tak panie. *(Oddala się. Po chwili wraca.)*

Oto i polana w sam raz na odpoczynek.

Przemko:

Tu zatrzymamy się. Rozsiodłajcie konie, nakarmcie je i napójcje. Ja się obmyję. *(Idzie do rzeki i myje się.)*

Ziomko:

Mirko, rozpal ognisko!

(Odchodzi, zbiera drwa, rozpała ognisko ocierając kamień o kamień.)

(Wraca Przemko. Przeciągając się mówi.)

Przemko:

Oj, głodny jestem.

Mirko:

Panie, tu są podplomyki. Jutro zapolują na zwierza.

(Siadają przy ognisku, jedzą, popytują wodę z bukłaków.)

Ziomko:

Pięknie tu.

Przejechaliśmy kawał świata i spotkaliśmy wiele plemion słowiańskich: Wiślan. Bobrzan, Słezan, gdzie nam teraz zmierzać?

Przemko:

Nad Bugiem kupiliśmy skórki bobrów i będziemy zdążać ku morzu. Tam żyją Wolinianie. Mają oni szybkie i sprawne łodzie, łowią ryby w morzu i strzegą swego grodu. Ponoć zebrali tam ogromne skarby: srebro, złoto, jantary, futra, a także beczki z solą, wędzonymi rybami, mięsivem i miodem. Kupimy od nich jantary, wzbogacimy się i założymy nowy gród.

Ziomko:

Panie, gdzie go chcesz budować?

Przemko:

Choćby i tu. Zwierzyny tu dostatek. Las pelen żubrów, losi, jeleni, saren, dzików. Nie brakuje też niedźwiedzi, wilków, lisów. Rzeki i jeziora pełne ryb.

(Pokazuje ręką.)

Tam wytniemy drzewa, obrobimy, grunt i zasiejemy zboże, groch, rzepę i len. Hodować będziemy owce, krowy, świnię, kozy, konie. Z leśnych barci będziemy podbierać miód dzikich pszczół.

Ziomko:

Panie kładźmy się!

(Po chwili zwraca się do Mirko.)

Mirko, trzymaj straż, by dziki zwierz nas nie podszedł.

(Zapada zmrok, wygasają światła. Słychać pohukiwanie sowy, cykanie świerszczy. Po przerwie wzmagają się śpiew ptaków. Snop światła kieruje się na scenę w kierunku drzewa, na którym siedzi wiewióreczka.)

Wiewiórka:

Hop, hop! Cóż to za intruzi tu przybyli? Rządki kto tu bywa. Wstawać śpiochy. Już ja z wami pogigluję.

Pac, orzeszek temu. Temu też dam orzeszka. A temu żołędzia. *(Rzuca orzechami i żołędziami. Przemko zrywa się wystraszony.)*

Przemko:

Co się dzieje!

(Rozgląda się dookoła, dostrzegłszy wiewiórkę mówi.)

A to ty psotnico spać mi nie dajesz?

(Do towarzyszy.)

Świta, już czas ruszać w drogę.

Siodłajcie konie.

(Wstają, przeciągają się, zabierają swoje rzeczy; podchodzi do koni, siadają na nie. Przemko spostrzegłszy wiewiórkę i zwraca się do niej.)

Przemko:

Ruda psotnico, czekaj, niebawem znów się spotkamy.

(Oddalają się.)

SCENA III

Osoby: Nauczyciel, Ania, Maciek, Jaś, Michał

(Światło skierowane na dzieci i nauczyciela.)

Nauczyciel: *(Czyta)*

Niestety, Przemko ze swoją drużyną już tu nie wrócił. Z żołędzia, którego rzuciła wiewiórka wyrósł dąb. Po wielu latach osiągnął on potężne rozmiary.

Te tereny upodobałi sobie królowie i szlachta. Często przyjeżdżali tu na łowy. W XVI w. królowie zapisali piękną kartę historii próbując ocalić tura. Mimo ochrony ostatni tur wyginął w 1627 r.

W czasie rozbiorów, gdy Polska utraciła swą niepodległość, ziemie te należały do cara. Na jego rozkaz wycięto wiele drzew. Sprzedawano je lub wywożono w głąb Rosji. Połowania nadal były w modzie. Coraz trudniej było się leśnym zwierzętom. Coraz mniej lasów i coraz więcej nieprzyjaznych ludzi.

SCENA IV

Osoby: Hrabia, Podstolina, 3 myśliwych

(Wychodzi Hrabia. Siada na pniu, spogląda na drzewo. Pisse w notesie. Potem recytuje patrząc na dąb.)

Hrabia:

„Drzewa moje ojczyste! (...)

Pomniki nasze! Ileż co rok was pożera

Kupiecka lub rządowa, moskiewska siekiera!

Nie zostawia przytulku ni leśnym śpiewakom,

Ni wieszczom, którym cień wasz tak miły jak ptakom.”

/ Adam Mickiewicz: „Pan Tadeusz” /

(No scenę wchodzi kobieta. Dostrzega poetę i zbliża się do niego.)

Podstolina:

Witam, Panie Hrabio.

(Hrabia wstaje, kłania się.)

Hrabia:

Dzień dobry mości Pani Podstolino.

(Ruchem ręki wskazuje jej pień stojący obok. Oboje siadają.)

Podstolina:

Pan nie na polowaniu?

Hrabia:

Błahy strzelec ze mnie, a chcąc ująć szyderstw towarzyszy, bo zapewne nie ustrzelilibym zwierzyny, wolałbym

się zaszyć w swojej świątyni dumania,
w leśnej ciszy.

Podstolina:

I władać piórem, a nie strzelbą.

Hrabia:

Skąd pani wie?

Podstolina:

Domyślam się.

(Po krótkiej przerwie.)

Jak tu cicho. Pan spojrzy dzieciot siedzi
na jedlinie. O, schował się, ale dziobem
nie przestaje pukać. Bliżej siedzi
wiewiórka, orzech w łapkach trzyma,
gryzie go, zawiesiła kitę nad oczkami
i spoziera w naszą stronę.

Hrabia:

Dostrzegłszy panią „skacze gajów
tanecznicą, z drzewa na drzewo skacze
jakby błyskawica.”

/Adam Mickiewicz: „Pan Tadeusz“/

Podstolina:

Pan mówi wierszem.

*(Nagle wstaje, spogląda w głąb lasu. Z oddali
słychać głosy polowania.)*

Czy słyszy pan odgłos rogów i psów
szekanie? Zapewne zbliża się ku nam
polowanie!

Hrabia:

(Zaniepokojony.)

Niech pani tam nie podchodzi. Tam siedzą
gospodarze lasu: dziki, niedźwiedzie,
wilki.

Podstolina:

O tam, wśród zieleni, widzi pan rogi
jelenie?

Hrabia:

Coś go spłoszyło. Nieboże ucieka
w trwodze.

Podstolina:

Co się dzieje?! Ratunku! Niedźwiedź
ku nam się zbliża. Niech pan coś zrobi!

Hrabia:

Na myślenie nie ma czasu.

*(Chwyta za strzelbę opartą o pień, na którym
siedział. Strzela w kierunku drzew. Pani
omdlewając macha chusteczką i opiera się o pień
dębu. Poeta ociera pot. Za drzew wychodzą
myśliwi. Jeden z nich poklepuje poetę po ramieniu.)*

Myśliwy I :

Czy mnie oczy nie mylą?

Myśliwy II :

Brawo Hrabio! Ustrzeliłeś niedźwiedzia!

Podstolina:

Już myślałam, że zwierr nas rozszarpie.

Nie sądziłam, że Pan strzelbą władasz. Pan
jest bohaterem!

Hrabia:

Bohaterem, to przesadnie powiedziane.

Nie wiem jak to zrobiłem. Wystrzeliłem
z dwururki i zwierr: padł jak długi.

Myśliwy III:

Nie bądź Waść tak skromny.

Ty Hrabio sam położyłeś niedźwiedzia,
a nas cała kompania ustrzeliła jeno kilka
zajęcy.

Myśliwy I:

Teraz chyżo lupy z polowania zabieramy
do dworu.

SCENA V

**Osoby: Nauczyciel, Ania, Maciek, Jaś,
Michał**

(Nauczyciel czyta dzieciom.)

Nauczyciel:

Teraz w tych okolicach nikt już nie
zobaczy niedźwiedzia. Na skutek
rabunkowej działalności człowieka
wyginęło wiele zwierząt.

Maciek:

Bo człowiek częstka przyrody stal
się niszczycielem jej urody.

/Tadeusz Fangrat: „Paradoks“/

Jaś:

Dobrze, że dąb został.

Nauczyciel: (Czyta)

W chwili obecnej istnieje prawo łowieckie.
którego celem jest zachowanie
różnorodności gatunku i gospodarowania
populacjami zwierząt łownych. Odstrzały
selekcyjne prowadzi się zgodnie
z okresami ochronnymi i kryteriami
selekcji.

W 1868r. objęto ochroną kozicę i świstaka.
Powstało również Towarzystwo
Tatrzańskie i Polskie Towarzystwo
Krajoznawcze. Napisano pierwsze książki
o ochronie przyrody. Po odzyskaniu
niepodległości utworzono na terenie
Białowieży i Pieniń Parki Narodowe.

W 1928 r. powstała pierwsza w Polsce ogólnokrajowa organizacja społeczna istniejąca do dnia dzisiejszego.

Maciek:

Ja wiem! Była to Liga Ochrony Przyrody.

Nauczyciel:

Doskonale. W czasie II wojny światowej lasy dały schronienie partyzantom walczącym w obronie ojczyzny. Po wojnie wznowiła swoją działalność LOP, tworzone nowe parki narodowe. Wiecie ile jest ich dzisiaj?

Ania:

Słyszałam, że są 23 parki narodowe.

Nauczyciel:

Zaczęto również odbudowywać kraj ze zniszczeń. Rozwijał się przemysł, powstawały nowe fabryki.

SCENA VI

Osoby: minister, dyrektor, leśniczy, inżynier, drwal, ekipa budowlana

Dyrektor:

Panie ministrze, co pan sądzi o tym miejscu? *(Pokazuje.)*

Tam powstałaby fabryka, tam osiedle pracownicze. W pobliżu jest rzeka nie byłoby problemu z ujęciem wody oraz z odpływem ścieków.

Minister:

Myszę, że to dobry pomysł. Jak najszybciej przyslijcie tu geodetów, drwali, murarzy.

Dyrektor:

A co z lasem i tym dębem?

Minister:

To nie nasza sprawa.

(Odcycha. Po chwili na scenę wchodzi inżynier, który obserwuje teren a następnie dokonuje pomiarów. Zza drzew wychodzi leśniczy.)

Leśniczy:

Dzień dobry.

Inżynier:

Dzień dobry.

Leśniczy:

Domyślam się, że to tutaj powstanie fabryka.

Inżynier:

Tak. *(Pokazuje.)* Tędy poprowadzimy drogę. Te wszystkie drzewa do wycięcia. Tam gdzie ten dąb zrobimy dojazd do osiedla.

Leśniczy:

(Podchodzi do dębu, ogląda.)

To niemożliwe! Ten dąb ma wiele lat. To „znak pamięci” „świadek naszych dziejów.” *(Mówi podniesionym stanowczym głosem.)*

To drzewo powinno zostać pomnikiem przyrody. Dolożę wszelkich starań by tak się stało!

(Schodzi ze sceny.)

Inżynier:

(Wzrusza ramionami.)

Ten leśniczy to jakiś dziwak.

(Schodzi. Po krótkiej przerwie wchodzi „budowlaney”.)

Drwal:

To przez ten dąb mieliśmy miesięczny przestój i musieliśmy robić nowe plany! *(Kopie drzewo.)*

Inżynier:

Zostaw go. To już pomnik przyrody.

Powiedz innym żeby go nie ruszali.

Poza nim, z tej strony usuwamy prawie wszystkie drzewa.

(Wkracza ekipa budowlana, która wynosi drzewa. Słychać odgłos rąbania drzewa, dźwięk piły. Następnie rozścielają dywan-afalt i wnoszą pudła, budują fabrykę, domy.)

(W tym czasie dzieci stojące przed sceną, zwrócone ku widowni śpiewają piosenkę na melodię „Budujemy nowy dom”.)

Budujemy nowy dom.

Jeszcze jeden nowy dom

i fabrykę obok nich,

dla ludzi.

Wszystko takie nowe jest

jak słoneczny piękny dzień.

Zbudujemy nowy świat,

dla ludzi.

Tam gdzie pole stanie gmach.

Tu wyrąbać trzeba las

aby lepszy powstał świat,

dla ludzi.

Niech się mury pną do góry

kiedy dłonie chętne są

Budujemy betonowy nowy dom.

SCENA VII

Osoby: ojciec, syn, sroka, wiewiórka

(Od stromy osiedla nadjeżdża samochód. Zatrzymuje się nad rzeką. Wsiadają ojciec z synem. Ojciec myje samochód w rzece. Syn je chipsy i pije coca-cola. Ojciec na chwilę podnosi głowę, spogląda w stronę osiedla.)

Ojciec:

Świetnie wygląda nasze osiedle.

Syn:

Jest super.

(Po chwili zarzucę wędkę.)

Tato spójrz, tam pływa nieżywa ryba

O! Jakiś but wylowilem. Fe! *(Odrzuca go.)*

Ojej! Brzuch mnie boli.

Ojciec:

Mówilem ci, nie jedz tyle chipsów i nie pij coca-coli. Słyszałem, że są niezdrowe.

Syn:

Ale ja je lubię!

Ojciec:

Rób co chcesz! Złowileś coś!

Syn:

Ryby dziś nie biorą.

Ojciec:

Wylej pianę do rzeki i nabierz czystej wody. Opluczę samochód.

(Placząc ogląda samochód.)

Zbieramy się, bo coś w tym samochodzie przecieka i tłumik brzęczy. Może zdążę jeszcze do mechanika.

(Ojciec nie może uruchomić samochodu.)

Ojciec:

Znów ten stary gruchot nie chce odpalić.

Popchnij go!

(Syn rzuca butelkę i torbę po chipsach. Pcha samochód. Odjeżdżają.)

(Za koraków wygląda sroka i rzuca kasztanem w odjeżdżający samochód.)

Sroka:

Wandale, wynoście się stąd!

Kra, kra, kra ....

Co za niewychowani ludzie!

Kto to widział?

Tyle hałasu robić, tyle brudu zostawiać!

Kiedy oni nauczą się dbać o środowisko!

Wszystko niszczą, zaśmiecają, o nic nie dbają.

Mam już tego dosyć!

Kto mi pomoże?

Może wiewiórka?

(Sroka puka w stary dąb. Zza drzewa wygląda zdumiona wiewiórka, która przeciera oczy.)

Wiewiórka:

A któż to taki? Kruk?

Sroka:

Nie poznajesz mnie? To ja sroka!

Wiewiórka:

Sroka, ta co mieszkała w starej lipie?

Sroka:

Właśnie, to ja.

Nie mieszkam już jednak w starej lipie.

Wycięli ją ludzie w czasie budowy osiedla.

Mieszkam teraz na brzozie u mojego kuzyna kruka.

Wiewiórka:

Zmylił mnie twój wygląd?

Sroka:

Wiem, że wyglądam okropnie. Piór białych prawie już nie mam! Padający wczoraj deszcz, a z nim pył, który codziennie unosi się z kominą zabrudził moje piękne, białe piórka. Wyglądam okropnie!

(Placzącym głosem.)

Odkąd zakład fabryczny wybudowano pod lasem wyprowadziły się stąd wszystkie zwierzęta. Chyba i mnie to czeka.

Wiewiórka:

Ja nie chcę opuszczać mojego drzewa. Cudem ocalało w czasie budowy fabryki. Moja rodzina mieszka w nim od pokoleń. Lubię to miejsce.

Wczoraj podsłuchałam rozmowy między ludźmi, że chcą oczyszczać sereków wybudować, jakieś filtry na kominy pozakładać, trochę drzew posadzić.

Sroka:

Mylisz, że to zrobią?

Wiewiórka:

Będą musieli. Jakaś komisja ma to wszystko nadzorować.

Sroka:

Może więc i inne zwierzęta wrócą do swoich domów?

Wiewiórka:

Miejmy nadzieję, że coś się zmieni.

Piosenka „Pamiętajcie o ogrodach”

Słowa: Agnieszka Osiecka

(Zwrotkę śpiewa 1 dziecko. Wszyscy wykonują refren.)

SCENA VIII

Osoby: Nauczyciel, Ania, Jaś, Maciek, Michał

Nauczyciel: (Czyta)

Człowiek przez lata zmieniał krajobraz, dostosowywał go do własnych potrzeb, bezkarnie gospodarował zasobami przyrody.

Dziś wiemy, że przyniosło to złe skutki.

Teraz wszyscy .....musimy nauczyć się dbać o środowisko, w którym mamy żyć. chodzi o to, czy nauczymy się tego na czas.”

/D. Geates/

(Dzieci i Nauczyciel wstają i wychodzą na środek sceny)

Jaś:

My dzisiaj na wycieczce nauczyliśmy się bardzo dużo i wiemy już co szkodzi przyrodzie.

Michał:

Dorośli muszą założyć filtry na kominy, wybudować oczyszczalnie ścieków, objąć ochroną rośliny i zwierzęta. A czy my, tacy mali ludzie, możemy coś zrobić?

Nauczyciel: (Pyta)

Czy ktoś z was ma jakiś pomysł?

Maciek:

(Zwraca się do dzieci.)

„Jakby wam to wytłumaczyć...

Gdy w lesie wyrzucasz śmieci

i nie krzyczysz strasząc zwierzęta,

gdy zimą ptaki dokarmiać pamiętasz,

gdy prowadzisz przez ulicę młodsze dzieci,

kiedy okno otwierasz na noc,

po dobranocce mówisz dobranoc

nie marudząc do północy,

kiedy sam się co dzień kapiesz,

ą na półce z zabawkami

często ścieraszkurz...

Myszę, że wystarczy już

Jeśli postępujesz tak, doskonały dajesz

znak.

ze bardzo ci jest bliska-ochrona środowiska.”

(E. Burakowska- „Ochrona środowiska”)

Nauczyciel: (Zwraca się do widzów.)

Wszystko zależy od nas. Postarajmy się patrzeć sercem na ogród świata, chronimy to co pozostało, by wokół nas było jak najwięcej drzew, takich jak ten dąb, pamiątek naszej przeszłości.

Piosenka „Żyj z przyrodą w zgodzie”

Na wycieczce, na kolonii,

tam gdzie rzeka, tam gdzie las

skarbów ziemi trzeba bronić-

kwiatów, zwierząt, drzew i gniazd.

Żyj z przyrodą w zgodzie!

Odsuń od niej zło!

I pamiętaj co dzień,

żeby chronić ją!

Żyj z przyrodą w zgodzie!

To wspaniała rzecz

na ziemi, na wodzie

warto druhów mieć!

Żyj z przyrodą w zgodzie!

To przynosi plon.

Wszystkim się z nią podziel

jej bogactwa broń.

Czy to stary, czy też młody,

Lis i człowiek, ryba . ptak

Każdy cząstką jest przyrody,

Więc śpiewajmy razem tak:

Żyj z przyrodą w zgodzie...

Opracowała:

Wiesława Wieliczuk

nauczyciel Szkoły Podstawowej Nr 2

w Białej Podlaskiej

SCENARIUSZ WIECZORNICY POŚWIĘCONEJ OCHRONIE PRZYRODY I PATRONOWI EKOLOGÓW ŚWIĘTEMU FRANCISZKOWI Z ASYŻU

CELE EDUKACYJNE:

1. Fascynacja światem, jego różnorodnością, bogactwem i pięknem.
2. Pobudzenie do aktywności na rzecz środowiska.
3. Wyzwolenie potrzeby i umiejętności współdziałania w ochronie przyrody.
4. Wyrobienie poczucia odpowiedzialności za środowisko.
5. Nauczenie postrzegania środowiska przyrodniczego jako wspólnego dobra ludzkości.

CELE SZCZEGÓŁOWE:

A: POZIOM WIADOMOŚCI / uczeń zna/

1. Rolę przyrody w życiu człowieka.
2. Życie i pasję Św. Franciszka z Asyżu.
3. Nazwy i znaczenie roślin Basenu Morza Śródziemnego.

B: POZIOM UMIEJĘTNOŚCI /uczeń potrafił/

1. Dostrzec piękno najbliższego otoczenia.
2. Wyznaczyć sobie kodeks dozwolonych działań, aby móc chronić swoich „współbraci”.
3. Wymienić prawa i zasady rządzące przyrodą.

C: POZIOM POSTAWY /uczeń rozumie/

1. Język przyrody.
2. Potrzebę ochrony przyrody.
3. Jedność człowieka z przyrodą.
4. Prawa przyrody.
5. Że jesteśmy gośćmi natury i musimy zachowywać się stosownie względem niej.

WIECZORNICA

(scenariusz słowno – muzyczny)

(podkład muzyczny z magnetofonu – utwór „ Cztery pory roku – jesień” Antonio Vivaldiego)

1. Serdecznie witamy wszystkich zebranych na wieczornicy poświęconej ochronie przyrody i patronowi ekologów – św. Franciszkowi z Asyżu.

JEST PAŹDZIERNIK MIESIĄCEM OCHRONY PRZYRODY

Ochrona przyrody – moralnym, etycznym obowiązkiem każdego człowieka – moim, twoim, także!

CHCEMY:

- być wrażliwi na jej piękno
- umieć ją chronić
- propagować właściwą kulturę wartości naszego świata natury
- szanować wszystkie istoty żywe
- życzliwie na nie patrzeć
- rozbudzić miłość do natury

2. CZŁOWIEK – powinien być królem przyrody, a nie jej rabusiem. Między wszystkim, co żyje istnieje harmonia, współzależność. Ludzie, zwierzęta, rośliny oddychają tym samym powietrzem, żyją pod jednym niebem, ogrzewają ich promienie słońca i żywią się owocami tej samej matki – ZIEMI.

3. Wiersz pt. „*Jest wolny ...*”

Popatrz na skowronka

Jak radośnie śpiewa w podniebnym locie

Skąd płynie jego radość?

Jest wolny ...

Wpatruj się w niebo

I śpiewaj radością,

Gdyż słońce otula cię ciepłem

i opromienia światłem – za darmo!

4. Kto niweczy naturalną równowagę na naszej ziemi, ten czyni z niej niebezpieczną pustynię.

„*Nie chcemy pustyni*

A od nas zależy piękno ziemi

Od nas zależy – każdy dzień”

5. Świat pełen dziwów, wszystko poznania warte,
pamiętaj w swym środowisku
miej serce i oczy otwarte...

SZUKAJMY SZCZĘŚCIA W PRZYRODZIE

6. Wiersz pt. „Patrzanie – słońcem i sercem”

- I. Patrzę i chłonę wszystkimi zmysłami,
Piękno mej rodzimej ziemi...
Głębinę morza
Gór niebosiężnych szczyty
Ziemi łąk
Zapach sosnowych lasów
Szenrzące cicho strumienie
I groźny huk wodospadów...
Odgłosy burzy
Szum wiatru i zorze zachodu
I blaski wschodzącego szczęścia...
- II. Perły rosy na trawach rankiem rozsypane
Welony mgieł, nad łąkami zawieszono
Cichość poranków
Odgłosy miasta
I czerwień ognia nad hutami ...
Patrzę i zachwycam się bez końca!
Niech w oczach moich zostaną,
Te cudowne widoki
Błaski dnia i nocy szarych cienie
Na wieczność całą!
7. Ochrona przyrody **SOZOLOGIA** – wiąże się z ekologią – nauką o środowisku, którego zasoby wykorzystujemy dla swoich potrzeb.
Pamiętajmy – by nie roztrwonić dziedzictwa naszych przodków.
8. Dzisiaj potrzeba nam ludzi na miarę św. Franciszka z Asyżu, który jest patronem ekologów.
9. Franciszek był człowiekiem pełnym prostoty i uzdrawiającej siły ubóstwa. Zwracał się do każdego człowieka z miłością bez granic. Zachwycał się wszystkimi stworzeniami, nazywając je „braćmi” i „siostrami”. Franciszek podziwiał przyrodę oczyma pełnymi zachwyty i uniesienia.

10. Święty Franciszek przyszedł na świat w Asyżu (w XII wieku) w 1182 roku, z matki Piki i ojca Piotra Bernardanne, w prowincji Perugia.

Nazywano go:

- Ojcem Franciszkiem
- Siłaczem Dobroci
- Patriarchą ubogich
- Małutkim olbrzymem
- Bogatym Biedakiem
- Biedaczną

11. Jego przesłanie to słowa, które zapewne wszyscy znają:

... "Niech dobrem się dzielą jak chlebem
 Niech pokój obejmie świat
 I niechaj w życiu wskazówką Wam będą
POKÓJ I DOBRO, POKÓJ WAM"

12. Wiersz pt. „Chodźmy ta drogą”

A wśród nas idzie Święty Franciszek
 Mówią nam ludzie: dziwak to wielki”.
 Bosy, bezdomny, w podartym habicie,
 Chwyta dłonią deszczu kropelki.

Rozmawia często z szarym skowronkiem,
 Wciąż coś rozdaje, chociaż nic nie ma.
 W świat chce wyruszać z bratem swym słonkiem.
 O małym kwiatku stwarza poemat.

Idzie Franciszek, gra ptakom w lesie,
 Goni się z wiatrem, słucha strumyka.
 Chleb w swoich dłoniach jak cenny skarb niesie,
 Gra jak na skrzypcach na dwóch patykach.

Zawsze ma oczy pełne radości.
 Mówią o nim ludzie: „ Jakiś odmieniec”.
 Tak właśnie żyje szaleniec Miłości,
 Tak wędruje Boży szaleniec.

13. **CZŁOWIEK** – jest tylko małą cząstką ogromnego świata,
 jest częścią przyrody,
jest istotą rozumną – to jego wielkość.

14. Wiersz pt: „*Mały człowiek*”.

„Mały człowieku”
dla mnie jesteś wielkim!
Masz ręce – aby dawać,
Śmiejesz się i jesteś ludziom bliski.

Jesteś po prostu człowiekiem.
Tu Twoja wielkość.
Potrafisz czynić rozumnie.
Świadomie chronić przyrodę!

15. **DBAJMY O TO:**

By Ziemia pozostawała
piękna i zasobna,
także Europa, oraz Ojczyzna i nasza mała Ojczyzna
Lubelszczyzna

PAMIĘTAJMY:

„Chrońmy to, co pozostało...”
„Tam gdzie chociaż jeden kwiat
może na nowo zakwitnąć,
tam pewnego dnia,
wyrósnie ich tysiące...”

16. Wiemy także, że „*Ochrona przyrody
to ochrona człowieka*”

17. Społeczny Komitet „*Ekologia w Konstytucji*” przedstawił obywatelski projekt Ustawy Konstytucyjnej, która ma na celu zapewnienie konstytucyjnej gwarancji ochrony środowiska oraz trwałego i zrównoważonego rozwoju naszej Ojczyzny – jako niepodważalnych i uniwersalnych wartości.
Oto jej treść:

**USTAWA KONSTYTUCYJNA
„EKOLOGICZNA KONSTYTUCJA RZECZPOSPOLITEJ POLSKIEJ”**

Deklaracja

Rzeczpospolita Polska opowiada się za współodpowiedzialnością państw za tworzenie godziwych warunków do zamieszkiwania Ziemi.

Art. 1

Rzeczpospolita Polska jest demokratycznym państwem prawnym zmierzającym do trwałego i zrównoważonego rozwoju.

Art. 2

1. Dziedzictwo przyrodnicze i kulturowe znajduje się pod ochroną Państwa
2. Państwo tworzy warunki do zapewnienia bezpieczeństwa ekologicznego dla obecnego i przyszłych pokoleń.
3. Państwo przestrzega zasady, że każdy, kto pogarsza stan środowiska przyrodniczego ponosi odpowiedzialność za skutki swoich działań.
4. Państwa ułatwia działania obywateli na rzecz ochrony i poprawy stanu środowiska, w szczególności gwarantuje swobodny i powszechny dostęp do informacji o stanie i ochronie środowiska przyrodniczego.

Art. 3

1. Każdy ma obowiązek dbać o środowisko przyrodnicze.
2. Każdy ma prawo domagać się od Państwa działań na rzecz ochrony i poprawy stanu środowiska przyrodniczego.

18. Prawne formy ochrony przyrody to:

UTWORZONE: 23 parki narodowe np. *Poleski Park Narodowy* – nam najbliższy, 7 rezerwatów biosfery np. w *Białowieckim Parku Narodowym* 1190 rezerwatów przyrody – jest nim przykładowo *Czapli Stóg koło Nepli*
105 parków krajobrazowych np. *Podlaski Przełom Bugu*
Obszary chronionego krajobrazu – jednym z nich jest *dolina Wisły w okolicach Kazimierza*
Pomniki Przyrody np. *Dąb Miłości w Leśnej Podlaskiej*
Użytki ekologiczne
Zespoły krajobrazowe.

19. Starajmy się na co dzień „żyć w przyjaźni z naturą. Natura została obdarzona fantastyczną miłością. Dojrzysz ją, kiedy choć raz w całkowitym spokoju, będziesz przyglądał się kwiatom, owocom...

POPATRZ: „*Kwiaty kwitną nawet wtedy
Kiedy nikt im się nie przygląda
Drzewa rodzą owoce, nie pytając
Kto będzie je spożywał...*”

20. Przykładem atrakcyjności przyrodniczej są zgromadzone tutaj rośliny z obszaru Morza Śródziemnego, w otoczeniu których żył św. Franciszek – patron ekologów. Niektóre z nich możemy spotkać w naszych domach, na naszych stołach i w naszych ogrodach.

21. Serdecznie zapraszamy Szanownych Gości, Dyrekcję, Nauczycieli oraz Koleżanki i Kolegów do obejrzenia zgromadzonych okazów. Prosimy także poczęstować się dobrami natury – zdrowymi bo ekologicznymi (uczniowie chodzą między rzędami widowni i częstują winogronami).

Dziękujemy za przybycie i „Smacznego”.

(wieczornicę poprzedziła i uświetniła wystawa czasopism i literatury przyrodniczo – ekologicznej oraz roślinności Basenu Morza Śródziemnego)

**Scenariusz opracowany
w ramach współpracy przez:**

Bożenę Gromadzką	- nauczyciela biologii Publicznego Gimnazjum nr 6 w Białej Podlaskiej
Halinę Szubiczuk	- nauczyciela biologii Publicznego Gimnazjum nr 2 w Białej Podlaskiej
Dorotę Grabowską	- nauczyciela geografii Publicznego Gimnazjum nr 2 w Białej Podlaskiej

Wieczornica została wystawiona w/w szkołach przez zespół opracowujący scenariusz.

PLAN METODYCZNY – STRUKTURA TROFICZNA BIOCENOZY

Temat :   Struktura troficzna biocenozy.

Dział :   Populacja, biocenoza, ekosystem.

CELE LEKCJI :

Wiadomości :

Uczeń :

- podaje definicję pojęć :producenci, konsumenci, reducenty jako elementów strukturalnych biocenozy - **A**
- określa rolę elementów strukturalnych biocenozy - **B**
- wyjaśnia funkcjonowanie łańcucha spasanania i detrytusowego - **B**
- definiuje pojęcia : monofagi, polifagi, zoofagi i saprofagi - **A**

Umiejętności :

Uczeń :

- klasyfikuje organizmy do poszczególnych poziomów troficznych – **C**
- projektuje przykładowe łańcuchy i sieci pokarmowe w różnych biocenozach (las, torfowisko, jezioro, jaskinia) – **C**
- dowodzi możliwość zajmowania przez jeden organizm, jednego i kilku poziomów troficznych – **D**
uzasadnia, że producenci są podstawą piramid troficznych – **D**

Postawy :

Uczeń :

- dowodzi istnienia zależności pokarmowych
- dostrzega potrzebę ochrony przyrody
- rozwija dociekliwość poznawczą i postawę badawczą
- kształtuje umiejętność pracy w grupie i odpowiedzialność za jej wyniki

Metody pracy na lekcji : słowne : pogadanka, ćwiczenia

Formy pracy : indywidualna, grupowa

Środki dydaktyczne : plansze, foliogramy, schematy ekosystemów

Przebieg lekcji :

Faza wstępna :

- czynności organizacyjne
- uczniowie odpowiadają na pytania :
  1. Podaj definicję biocenozy i biotopu
  2. Podaj rodzaje biocenoz i ich przykłady
  3. Wymień i omów cech biocenozy

Zapoznanie z celami lekcji, zapisanie tematu lekcji.

Faza główna :

Krótkie wprowadzenie nauczyciela (pogadanka) nawiązujące do tematu lekcji.
Zapisanie planu lekcji w punktach, na tablicy :

1. Elementy strukturalne biocenozy:
  - a) producenci
  - b) konsumenci
  - c) reducenty
2. Łańcuchy pokarmowe :
  - a) łańcuch spazania
  - b) łańcuch detrytusowy
3. Poziomy troficzne :
  - a) I, II, ...V poziom troficzny
  - b) monofagi
  - c) polifagi
- 4 . Sieci zależności pokarmowych

Ad 1 . Każda biocenoza charakteryzuje się określoną **strukturą troficzną**, czyli pokarmową . Przez strukturę troficzną biocenozy rozumieć należy powiązania pokarmowe pomiędzy jej elementami strukturalnymi tj. **producentami, konsumentami i reducentami.**

Producenci to organizmy cudzożywne (autotroficzne), które są zdolne do wytwarzania materii organicznej w procesie fotosyntezy lub chemosyntezy. Należą tu wszystkie rośliny zielone oraz bakterie fotosyntezujące

i chemosyntezyjące. W niektórych ekosystemach producenci nie występują, takie ekosystemy są zasilane w materię organiczną z zewnątrz np. jaskinie, dna mórz i oceanów.

Konsumenci to organizmy cudzożywne (heterotroficzne), które korzystają z gotowej materii organicznej wyprodukowanej przez rośliny lub zawartej w tkankach zwierząt. Zalicza się do nich **fitofagi** – zwierzęta roślinożerne, **zoofagi** – zwierzęta mięsożerne , **saprofagi** – organizmy odżywiające się martwą materią organiczną oraz **pasożyty** – organizmy odżywiające się żywą materią organiczną.

Reducenci (destruenci) to grupa organizmów heterotroficznych, głównie grzybów saprofitycznych i bakterii, które rozkładając substancje organiczne roślinne i zwierzęce powodują ich mineralizację do prostych związków nieorganicznych, które mogą być przyswojone przez producentów.

Ad 2. Łańcuch pokarmowy to szereg organizmów ustawionych w takiej kolejności, że każda poprzedzająca grupa (ogniwo) jest podstawą pożywienia następnej.

Łańcuch spasanania zaczyna się od roślin zielonych – producentów poprzez zwierzęta roślinożerne do drapieżców.

Łańcuch detrytusowy zaczyna się od martwej materii organicznej, przez żywiące się nią mikroorganizmy i zwierzęta saprofityczne np. detrytusożercy, humusożercy.

Ad 3 .Poziomy troficzne to organizmy zajmujące taką samą pozycję w łańcuchu pokarmowym. Liczba poziomów troficznych może być różna w zależności od stopnia złożoności biocenozy.

I poziom troficzny stanowią organizmy samożywne.

II poziom troficzny stanowią konsumenci pierwszego rzędu – roślinożercy.

III poziom troficzny to konsumenci drugiego rzędu, drapieżcy zjadający roślinożerców.

IV poziom troficzny to konsumenci trzeciego rzędu i drapieżcy drugiego rzędu.

V poziom pokarmowy stanowią konsumenci czwartego rzędu i ewentualnie dalsze poziomy troficzne.

Monofagi np. koala, panda wielka, stonka ziemniaczana, jedwabnik morwowy – to organizmy spożywające jeden rodzaj pokarmu, należą z reguły do jednego poziomu troficznego.

Polifagi to organizmy, których pokarm jest zróżnicowany np. świnia, niedźwiedź. Mogą należeć do różnych poziomów troficznych.

Ad 4 . Sieci zależności pokarmowych

Złożone relacje pokarmowe między poszczególnymi gatunkami w biocenozie nazywamy sieciami zależności pokarmowych.

Uczniowie zostają podzieleni na 4 zespoły. Każdy zespół dostaje schemat biocenozy z nazwami gatunkowymi roślin i zwierząt. Uczniowie wykonują ćwiczenie.

Dokonaj analizy otrzymanej przykładowo biocenozy : lasu, forowiska i jeziora i zaproponuj przykłady łańcuchów pokarmowych oraz połącz łańcuchy w sieci pokarmowe.

Faza podsumowująca :

Liderzy poszczególnych grup prezentują swoje prace oraz wyjaśniają pojęcia : poziom troficzny, łańcuch spasanía, łańcuch detrytusowy, konsumenci , reducenti, destruenci.

Nauczycie ocenia pracę uczniów.

Praca domowa :

Zastanów się i odpowiedz, uzasadniając, czy biocenoza mogłaby istnieć bez któregoś z poziomów troficznych.

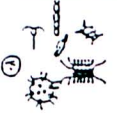

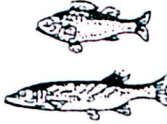
Podstawowe poziomy troficzne w łańcuchu spasanía w różnych biocenozach.

Biocenoza (przykłady)	Poziom I Producenci <i>rośliny</i>	Poziom II Konsumenci I rzędu <i>roślinożercy</i>	Poziom III Konsumenci II rzędu <i>drapieżcy I</i>	Poziom IV Konsumenci III rzędu <i>drapieżcy II</i>
Staw	fitoplankton	zooplankton	ukleja	szczupak
Las	igły sosny	larwy owada	wilga	kuna
Pole uprawne	liście ziemniaka	stonka	bażant	człowiek
Ląka	koniczyna	ślimak	jaszczurka	Jastrząb

Podstawowe poziomy troficzne w łańcuchu detrytusowym.

Poziom I Martwa materia organiczna (przykłady)	Poziom II Konsumenty I rzędu <i>detrytofagi</i>	Poziom III Konsumenty II rzędu <i>drapieżcy I</i>	Poziom IV Konsumenty III rzędu <i>drapieżcy II</i>
Obumarłe liście roślin wodnych	nicienie	larwy owadów	traszka
Obumarłe szczątki zwierząt wodnych	wieloszczet	ślیمak	ryba

Poziom I	Poziom II	Poziom III	Poziom IV
rośliny	roślinojercy	drapieżcy I	drapieżcy II
producenci	konsumenci I	konsumenci II	konsumenci III
			
fitoplankton	zooplankton	ukleja	okoń szczupak

Rys. 1.15. Podstawowe poziomy troficzne w łańcuchach pokarmowych

ĆWICZENIE: Przeanalizuj biocenozę i zaproponuj przykłady łańcuchów pokarmowych, połącz łańcuchy w sieci pokarmowe.

Część końcowa:

Liderzy poszczególnych grup prezentują swoje postery wyjaśniając pojęcia:

Poziom troficzny, łańcuch spasaniasa, łańcuch detrytusowy, konsumenci, reducenty, destruenci.

BIBLIOGRAFIA:

Pylka-Gutowska – „Ekologia z ochroną środowiska” – W.1999r.

Opracowała:

Krystyna Karwan
nauczyciel

Publicznego Gimnazjum Nr 4
w Białej Podlaskiej

*„Powiedz mi, a zapomnę, pokaż a zapamiętam,
pozwól wziąć udział, a zrozumieć”*

(przysłowie chińskie)

WYCIECZKA TURYSTYCZNO-KRAJOZNAWCZA „MOJA OKOLICA”

Wstęp

Przedmiotem wszelkiej edukacji jest „przyroda”. Naturalną reakcją poznawczą uczniów jest dotarcie do obiektu badań bezpośrednio i osobiście. Aby tak się stało wyruszamy w przestrzeń edukacyjną by pozwolić uczniom działać w środowisku. Znikamy ze szkoły a miejscem zajęć stają się: las, rzeka, łąka, oczyszczalnia ścieków, szeroka droga i zbiornik wodny.

I. Cele ogólne wycieczki:

Program ma na celu rozbudzenie ciekawości poznawczej uczniów regionem Doliny Krzyny i rezerwatu przyrody „Chmielinne”, zacieśnienie więzi w grupie rówieśniczej oraz uświadomienie znaczenia ochrony środowiska dla zdrowia człowieka. Wycieczka rowerowa sprzyja rozwojowi wytrzymałości i kondycji fizycznej.

Cele operacyjne.

Uczeń:

- wypoczywa psychicznie poprzez wysiłek fizyczny,
- zna i stosuje zasady bezpieczeństwa w różnych sytuacjach,
- doskonali i utrwała technikę jazdy rowerem oraz przepisy ruchu drogowego,
- poznaje przyrodę w aktywnym działaniu z elementami zabawy i wynikającymi z tego emocjami,
- zna terminy: rezerwat przyrody, pomniki przyrody, dolina,
- rozumie zależności zachodzące w środowisku,
- rozróżnia gatunki drzew i roślin chronionych,
- respektuje umowy, zasady, normy, regulaminy ustalone w grupie,

Metody: obserwacja, pokaz, demonstracja, wykład.

Formy pracy: grupowa, kolumna rowerowa.

Pomoc: rowery, apteczka sanitarna, aparat fotograficzny.

Czas trwania wycieczki: jeden dzień.

Uczestnicy: 15 osób w wieku 12-14 lat/ w tym kierownik wycieczki i opiekun.

Trasa wycieczki około 45 km – Biała Podlaska- Terebela- Jagodnica – Ludwinów – Leśna Podlaska- Witulin- Cicibór Mały – Cicibór Duży – Biała Podlaska.

Wycieczkę rowerową poprzedził kurs i egzamin na kartę rowerową, nabór uczestników oraz przegląd sprawności rowerów. Uczestnikiem wycieczki mógł zostać posiadacz karty rowerowej.

II. Przygotowanie wycieczki:

Przed wyruszeniem na trasę wycieczki spotkałem się z młodzieżą i wykonałem niezbędne czynności przygotowawcze ułatwiające pracę dydaktyczno-wychowawczą.

1. Powtórzyliśmy przepisy ruchu drogowego i pierwszą pomoc w nagłych wypadkach.
2. Wspólnie z uczniami szczegółowo omówiliśmy program wycieczki i niezbędny ekwipunek na wyjazd.
3. Wypełniłem kartę wycieczki i podpisałem wraz z opiekunem oświadczenia o odpowiedzialności za młodzież.
4. Zebrałem zgodę rodziców na uczestnictwo w wycieczce.
5. Ubezpieczyłem wszystkich uczestników wyprawy.
6. Listę uczestników oraz kartę wycieczki złożyłem do dyrektora szkoły.

III. Sprawozdanie z wycieczki:

Wycieczka rozpoczęła się na terenie Zespołu Szkół Specjalnych w Białej Podlaskiej. Wszyscy uczniowie wysłuchali ostatnich informacji i wskazówek dotyczących :

- miejsca uczestników w poruszającej się kolumnie,
- bezpiecznego poruszania się po drogach publicznych i sposobów porozumiewania się podczas jazdy /nasze sygnały dotyczące: zatrzymania, przyspieszenia lub zwolnienia, zbliżania się do miejsc niebezpiecznych, zmiany kierunku jazdy itp./
- planowanych miejsc odpoczynku,
- przydzielenia funkcji sanitariusza i fotografa,
- ostatni uczestnik kolumny ma przymocowane „ramię bezpieczeństwa”.

Sprawdzenie obecności było ostatnią czynnością przed wyruszeniem na trasę w kierunku wsi Terebela. Tam w oddali obserwowaliśmy sztuczny zbiornik wodny. Jadąc połą drogą przez Jagodnicę, Ludwinów i Bordziłówkę Nową przez most na rzece Klukówce dotarliśmy do Leśnej Podlaskiej. Po kilkunastominutowym odpoczynku na placu przy bazyliece i posileniu się przystąpiliśmy do zwiedzania barokowego Kościoła parafialnego OO Paulinów, kaplicy barokowej ze studnią z 1718 roku

i pozostałości murów obronnych ze strzelnicami oraz fos z XVII wieku . Następnym krokiem w naszej wycieczce było odwiedzenie i poznanie legendy 350-cio letniego Dębu Miłości, który jest jednym z 2 pomników przyrody. Znowu na rowery, by udać się na zwiedzanie mechaniczno-biologicznej oczyszczalni ścieków, w której fachowo i wyczerpująco problemy i pytania uczniów wyjaśniał pracownik Urzędu Gminy w Leśnej Podlaskiej. Prosto z oczyszczalni ścieków wjechaliśmy na drogę leśną prowadzącą w kierunku Witulina przez rezerwat przyrody Chmielinne o pow. 67,2 ha , a utworzony w 1967 roku. Na tym najpiękniejszym odcinku wycieczki spotkaliśmy następujące rośliny chronione: wawrzynek wilczelyko, kruszczyk szerokolistny , bluszcz pospolity, widłak roniec i gniezdnik leśny. Drzewostan tego rezerwatu tworzą głównie: olsza czarna z udziałem jesionu, dębu, grabu, klonu i jaworu. Przemierzając rezerwat dotarliśmy na teren po zlikwidowanej szkółce leśnej dokładnie w porze obiadowej. Piękna polana i miłe otoczenie sprzyjało konsumpcji obiadu, odpoczynkowi, a że humor dopisywał i zabawom. Następny odcinek do przemierzenia to około 5 km do sztucznego zbiornika wodnego na trasie Witulin – Cicibór Mały. Przejechane kilometry owocują doskonałą dyscypliną , bezpieczną i wspaniałą jazdą. Zatrzymujemy się nad sztucznym zbiornikiem wodnym gdzie uczniowie chętnie podpatrują wędkarzy łowiących płocie i karpie. Nieliczni obserwują dostojnie pływającą parę łabędzi i roślinność porastającą zbiornik . Soczysta zieleń przyrody i czyste powietrze szybko regenerują siły więc wyruszamy na ostatni już etap powrotny do szkoły przez Cicibór Mały i Duży oraz ulice w Białej Podlaskiej. Dojeżdżamy do szkoły , zmęczeni fizycznie lecz cali i szczęśliwi w dobrej kondycji psychicznej. Na progu szkoły witają nas dyrektor szkoły i oczekujący rodzice. Powrót na teren szkoły kończy wycieczkę rowerową.

IV. Podsumowanie:

Wycieczka rowerowa została bezpiecznie przeprowadzona , a ambitny plan zrealizowany. Najważniejsze , że uczniowie uczestnicy turystyki odnieśli sukces grupowy i indywidualny . Dokładnie rozumieli, jakie mają zadanie do wykonania i czuli się odpowiedzialni za jego realizację. Potrafili się doskonale porozumieć i pomagać sobie w razie potrzeby . Na drodze nie ma udawania . emocje są prawdziwe a zachowanie naturalne. Uczniowie mogli więc lepiej się poznać. Młodzi ludzie wrócili po wycieczce do domów pełni wrażeń, nowych przeżyć i doświadczeń. Organizacja tego przedsięwzięcia to był dobry pomysł, W przyszłym roku też musimy gdzieś razem wyjechać.

Opracował:
Zbigniew Władimiruk
 nauczyciel Zespołu Szkół Specjalnych w Białej Podlaskiej

***PROBLEMATYKA
WYCHOWAWCZA***

WPLYW EMIGRACJI ZAROBKOWEJ RODZICÓW NA SYTUACJE SPOLECZNĄ DZIECI.

Zagrożenia rodziny wynikające z transformacji ustrojowej.

Przełomowy i głęboki charakter przemian zachodzących w kulturze współczesnej zmusza do zastanowienia się, jaki to ma wpływ na funkcjonowanie współczesnej rodziny.

Śród szeregu objawów współczesnych przeobrażeń rodziny pogłębia się natężenie zjawisk patologicznych i dewiacyjnych. Obserwuje się wzrost rozwodów, indywidualizm w stylu życia, różnice w preferowanych przez poszczególnych członków rodziny normach i wartościach oraz zmniejszaniu się znaczenia dzieci dla rodziców.

Nasila się też osłabienie więzi uczuciowych i konsumpcyjne podejście do życia. Rodzina stała się grupą dysfunkcyjną, ponieważ siły wewnętrzne, więź między jej członkami uległa rozbiciu.

Istotne zmiany społeczne i ustrojowe, jakie nastąpiły w Polsce po 1989 roku, a które przyniosły za sobą: pogorszenie się warunków życia rodzin, bezrobocie, konieczność podejmowania dodatkowej pracy, emigracji zarobkowej, wpłynęło niekorzystnie na sytuację dzieci i młodzieży w polskich rodzinach. Sytuacja ekonomiczna rodziny determinuje pozycję dziecka w społeczeństwie - w szkole, w środowisku rówieśniczym. Dzieci z rodzin dotkniętych bezrobociem, odczuwają swoje odmienne położenie, co wpływa na kontakty z rówieśnikami. Jest to często unikanie kontaktów lub nawet izolacja, prowadząca do osamotnienia dziecka.

Okres transformacji powoduje zagrożenia rozwojowe dzieci żyjących w rodzinach o niskich dochodach; dotkniętych bezrobociem, żyjących na wsi i w małych miastach oraz w rodzinach patologicznych.

Jednym z zagrożeń transformacyjnych jest konsumpcyjny styl życia czyli uznanie za główny cel życia zaspokajanie potrzeb materialnych. Posiadanie coraz to więcej dóbr materialnych jest dziś symbolem wyższości, podnosi prestiż w społeczeństwie. Stan posiadania nie powinien jednak być podstawowym kryterium oceny człowieka.

Konsumpcyjny styl życia wpływa na powstawanie chorób nerwicowych, psychicznych, na rozwój alkoholizmu, narkomanii, jest głównym motywem przestępczości.

Styl życia rodziców wpływa na rozwój psychospołeczny dzieci i młodzieży. Dzieci z rodzin o konsumpcyjnym stylu życia zwracają uwagę na atrybuty bogactwa zewnętrznego, łączą się w nieformalne grupy rówieśnicze i odnoszą się lekceważąco do otoczenia. Często młodzież buntuje się przeciwko takiemu stylowi życia dorosłych. Próbuje zwrócić na siebie uwagę rodziców „goniących” za pieniędzmi. Są to różne sposoby, prowadzące do ucieczek, izolacji psychicznej, czy nawet zachowań przestępczych. Problem przestępczości rodzi się też wtedy, gdy młodzi ludzie chcą szybko osiągnąć sukces materialny, obojętnie za jaką cenę.

Wśród zagrożeń pojawia się także nieumiejętność spędzania czasu wolnego. Coraz więcej czasu członkowie rodziny poświęcają mediom. Masmedia zalewają społeczeństwo reklamami, w tym reklamami alkoholu. Piwo stało się symbolem młodzieżowej „kultury” i jej mecenasem. Pojawia się wszędzie tam, gdzie przebywa młodzież.

Picie alkoholu przez nieletnich staje się problemem społecznym. Przyczyny tego zjawiska są bardzo złożone, ale uwarunkowane są obecną sytuacją społeczną i ekonomiczną - małe szanse zdobycia dobrego wykształcenia, bezrobocie dotyczące głównie ludzi młodych (ponad 60% bezrobotnych).

Poczucie zagrożenia, niepewność jutra i związany z tym stres staje się często przyczyną buntu, negacji, zachowań antyspołecznych, uzależnienia od narkotyków, alkoholu.

Emigracja zarobkowa a zaniechanie funkcji opiekuńczej.

Bezpośrednimi zagrożeniami rodziny są dziś: ubożenie społeczeństwa, bezrobocie, które wywiera znaczący wpływ na sprawowanie funkcji opiekuńczej, wychowawczej i socjalizacyjnej rodziny. Konsekwencją bezrobocia są rozłuki rodziny w formie zarobkowej emigracji czasowej. Wzrost bezrobocia powoduje, iż rodzice decydują się na czasowe - dłuższe lub krótsze - pobyty za granicą w celach zarobkowych, coraz więcej rodzin utrzymuje się z pracy poza granicami Polski. Te tendencje do szukania pracy za granicą, są zjawiskiem bardzo znaczącym dla jakości opieki i wychowania w rodzinie. Długotrwała rozłuka powoduje pewien stan dezorganizacji rodziny. Pojawia się deprawacja emocjonalna, wynikająca z nieobecności męża lub żony, ojca lub matki. Trudno mówić o zaspokajaniu potrzeb dziecka w rodzinie niepełnej, nawet gdy jest to „niepełność czasowa”. Żądza posiadania coraz bardziej tłumi rozwój uczuć macierzyńskich, opiekuńczych.

Niezaspokojenie którejś z ważnych potrzeb psychicznych dziecka zakłóca przebieg jego rozwoju psychicznego, a w szczególności rozwoju społeczno - uczuciowego.

Dziecko w rodzinie niepełnej z reguły pozbawione jest dostatecznej opieki i kontroli wychowawczej. Rozluźnienie lub zerwanie więzi uczuciowej z rodzicami, brak konsekwentnego oddziaływania wychowawczego, brak okazywanej serdeczności w okresie dzieciństwa, powodują często agresję. Rodzice, kierując się często „dobrem dzieci” wyrządzają im dużą krzywdę. M. Lopatkowa pisze: „Dzieciństwo ma swoją autonomiczną wartość, niepowtarzalną i jedyną. Nie wolno więc niszczyć istniejącego szczęścia dziecka w imię jego przyszłości, co dorośli nierzadko zwykli czynić. Dziecko ma prawo do szczęścia tu i teraz”.

A szczęście dziecka to wg M.Lopatkowej „zaspokojenie dwu podstawowych potrzeb: miłości i bezpieczeństwa”.

Niemożliwe jest spełnienie tych najważniejszych potrzeb, będąc nieobecnym, choć jak pisze wspomniana autorka „miłość uaktywnia umysł dziecięcy zwłaszcza w sytuacjach wymagających pomocy myśli”.

Dzieci o zaspokojonych potrzebach materialnych, a niezaspokojonych potrzebach psychicznych mają nierzadko problemy ze sobą, z otoczeniem. Rodzice faworyzują byt materialny, a zaniedbując uczucia nie zawsze zdają sobie sprawę z konsekwencji swego sposobu życia. Starają się, żeby dzieci „miały wszystko”, nie zdając sobie sprawy z tego iż dzieci potrzebują „tylko miłości rodziców”. Dzieci często czują się odrzucone przez rodziców, choć mają „wszystko”.

Brak więzi uczuciowych, poczucie odrzucenia, często bywa czynnikiem bardziej patogennym niż niedostatek. Coraz więcej dzieci „wykolejonych” to dzieci i młodzież z rodzin dobrze sytuowanych, którzy potrzebują „tylko miłości i bezpieczeństwa”.

Charakterystyka sytuacji dzieci „zagubionych w świecie”.

Przemiany cywilizacyjne, kulturowe i ustrojowe tworzą nowe formy patologii i destrukcji młodzieży. Wzrasta ilość dzieci pozostających poza kontrola społeczną. Są to dzieci pozostawione samym sobie, bez opieki i wsparcia ze strony rodziców, odrzucone, krzywdzone psychicznie, z zaburzeniami emocjonalnymi, zaniżoną samooceną, wypaczonym systemem wartości, zaniedbane uczuciowo, nieufne, „przedwcześnie dojrzałe”, biorące odpowiedzialność za własne życie, szukające możliwości zaspokojenia własnych potrzeb poza domem.

Dominują wzorce szybkiego sukcesu zawodowego, rywalizacja – w pogoni za standardami proponowanymi przez media. W wyniku tego, rodzice nie mają czasu na wnikanie w głębię psychiki, emocji, tworzenie wzajemnych,

dobrych kontaktów emocjonalnych. Potrzeby miłości, akceptacji dziecka spływają do niezbędnego minimum.

Głębokie przemiany społeczne, jakie nastąpiły w Polsce w latach 90-tych, przyniosły wiele negatywnych zjawisk. Wskutek tego dzieci pozbawione są kontaktu z rodzicami, a przecież rozwój dziecka i jego losy w dużej mierze uzależnione są od wpływu środowiska rodzinnego.

Aby zbadać zjawisko należy odpowiedzieć na następujące pytania:

1. Jaki wpływ ma emigracja zarobkowa na sytuacje dzieci w tych rodzinach ?
2. Czy nieobecni rodzice mogą sprawować swoją podstawową funkcję – funkcję opiekuńczą ?
3. Czy wyższa stopa życiowa rodziców wpływa dodatnio na psychikę dziecka ?
4. Czy dzieci posiadające więcej dóbr materialnych niż ich rówieśnicy są bardziej szczęśliwe ?

Teren i organizacja badań.

Badania przeprowadzono na terenie miasta Biała Podlaska. Istniejące niewielkie zakłady przemysłowe nie zapewniają mieszkańcom zatrudnienia. Od lat wielu mieszkańców, próbując zapewnić byt materialny swoich rodzin, wyjeżdża za granicę w celach zarobkowych. Są to najczęściej: Włochy, Niemcy, USA.

Badaniami objęto pięcioro dzieci w wieku szkolnym z rodzin, gdzie rodzice wyjeżdżają za granicę w celach zarobkowych.

Badania prowadzono od maja do grudnia 2001 roku. Zastosowano metody jakościowe, głównie metodę indywidualnych przypadków.

Wykorzystane techniki badawcze to: czynności poznawcze, procesy angażujące badacza i badanych:

- obserwacja (obserwacja jawna),
- badanie dokumentów opiniodawczych,
- otwarty wywiad pogłębiony.

Narzędziami badawczymi były:

- kwestionariusz otwartego wywiadu pogłębionego,
- kwestionariusz testu niedokończonych zdań.

Przystępując do zadań starano się poznać dzieci jak najlepiej, by wiedzieć jak żyją, jak spędzają czas wolny, jakie mają problemy, co je cieszy, co smuci.

Wnioski

Wszystkie badane dzieci odczuwają dotkliwie brak jednego lub dwojga rodziców – tych zawsze najważniejszych osób w życiu dziecka.

W rozmowach z każdym dzieckiem można było wyczuć cierpienie, tęsknotę, lęk, czasami lękliwość, upór, agresję, żal, złośliwość.

Wyjazdy zarobkowe rodziców nie uszczęśliwiają dzieci, ale bez wątpienia przyczyniają się do nieszczęścia tych dzieci, choć z założenia miały spełniać inną rolę.

Rodzice zapominają, że oprócz zewnętrznych warunków, potrzebna jest jeszcze świadomość miłości rodzicielskiej, miłości obojga rodziców w każdym okresie życia dziecka.

Wypowiedzi świadczą o tęsknocie dzieci do bliższych kontaktów, częstszych rozmów, do zacieśniania więzi emocjonalnych w rodzinie.

Specyficzną cechą środowiska rodzinnego jest to, że jego funkcje stanowią ograniczoną, złożoną i jednolitą całość, których nie można w życiu codziennym spełniać oddzielnie. Dlatego też jakiegokolwiek zaburzenia utrudniające realizację którejś z podstawowych funkcji powoduje – krótszą lub dłuższą – niezdolność rodziny w jej ogólnym funkcjonowaniu.

Dla prawidłowego funkcjonowania rodziny bardzo ważne jest życie emocjonalne. Więzy emocjonalnej nie da się niczym zastąpić. Rodzice emigrujący zawodowo nie myślą o tym. Zapewniając dzieciom często bardzo dobre warunki materialne, pozbawiają je tego, co najważniejsze – własnej miłości, obecności, poczucia bezpieczeństwa. Dopuszczają się wobec dzieci przemocy, choć trudno im to zrozumieć. Jest to przemoc określana mianem zaniedbania – objawia się niedostrzeganiem potrzeb psychicznych i fizycznych dziecka.

W tym przypadku jest to głównie niezrozumienie potrzeb psychicznych.

Jak wynika z literatury, a także z badań, znaczenie więzi emocjonalnych dziecka z rodzicami jest bardzo duże i ważne dla kształtowania jego osobowości i brak tych więzi nigdy nie pozostaje bez wpływu na psychikę dzieci.

Dzieci czują się samotne, opuszczone, zniechęcone, niezrozumiane, czasami załknione. Potrzebują miłości, ale nie zawsze potrafią jej szukać, czasami stają się „zamknięte w sobie we własnym świecie.”

Czasami znajdują ją u matki lub ojca, które z nimi są zawsze, czasami u obcych ludzi. Tu często są rozumiane, ale ich życie zaczyna toczyć się poza domem – na ulicy – wśród rówieśników, osób starszych, często z marginesu społecznego. Taka droga jest niebezpieczna i często kończy się tragicznie, a na początku tej drogi była chęć do stworzenia dzieciom „dobrych warunków.”

Badania pozwoliły na zrozumienie, jak wielką krzywdę można wyrządzić dziecku, starając się je „uszcześliwić” dobrami materialnymi, dzieci te są biedne duchowo, posiadają bogate domy, lecz bez miłości.

BIBLIOGRAFIA:

1. Bińczycka J.: Między swobodą a przemocą w wychowaniu, Kraków 1997, Oficyna Wydawnicza „Impuls”
2. Bińczycka J.: Prawa dziecka, deklaracje i rzeczywistość, Warszawa 1993, Oficyna Wydawnicza „Impuls”
3. Foward S.: Toksyczni rodzice, Warszawa 1992, Jacek Santorski
4. Gray M.: Siła życia, Warszawa 1990, PWN
5. Gordon T.: Wychowanie bez porażek w praktyce, Warszawa 1995, PAX
6. Kawecka S.: Pedagogika rodziny, Toruń 1999, Wyd. Adam Marszałek
7. Kolankiewicz M.: Zagrożone dzieciństwo. Rodzinne i instytucjonalne formy opieki, Warszawa 1998, WSiP
8. Kondziela J.: Badania nad pokojem. Teoria i jej zastosowanie, Warszawa 1974
9. Kwieciński Z.: ukryta przemoc jako podstawa racjonalności funkcjonowania szkoły; socjopatologia edukacji, Warszawa 1992, Wyd. Edytor
10. Lopatkowa M.: Pedagogika serca, Warszawa 1992, WSiP
11. Lopatkowa M.: Samotność dziecka, Warszawa 1983, WSiP
12. Pilch T.: Metodologia pedagogiki społecznej, Warszawa 1974, Ossolineum
13. Pilch T.: Zasady badań pedagogicznych, Warszawa 1993, Wyd. Żak
14. Pilch J.: Bezrobocie – nowa kwestia społeczna, w: Pedagogika społeczna, Warszawa 1993, Wyd. Żak
15. Piotrowski J.: Praca zawodowa kobiety a rodzina, w: Z. Tyszka, Socjologia rodziny, Warszawa 1974, PWN
16. Pospieszyl I.: Przemoc w rodzinie, Warszawa 1994, WSiP
17. Rembowski J.: Rodzina w świetle psychologii, Warszawa 1986, WSiP

Opracowały:

Barbara Wojarnik
nauczyciel Szkoły Podstawowej Nr 9
w Białej Podlaskiej

Krystyna Pugacewicz
nauczyciel

Przedszkola Samorządowego Nr 11
w Białej Podlaskiej

WSPÓLPRACA Z RODZICAMI W PRZEDSZKOLU

Dobrze zorganizowana współpraca z rodzicami przynosi korzyści każdej placówce oświatowej.

Udział rodziców w działalności przedszkola pozwala im zrozumieć zasady jego funkcjonowania, problemy i specyfikę. Rodziców nie powinno postrzegać się jako „niechcianych petentów”, lecz jako cennych partnerów. Tak traktowani rodzice mają przyjazny stosunek do przedszkola, czują się współodpowiedzialni za jego funkcjonowanie, nie żałują czasu i środków na polepszenie i uatrakcyjnienie jego działalności.

Nowoczesny dyrektor dostrzega potrzebę uznania rodziców za równorzędnych partnerów w kierowaniu procesem wychowawczym, stara się o ich zorganizowanie i pomoc w kierowaniu placówką.

Przedszkole w nowych warunkach gospodarczych zmieniło swoją rolę. Coraz częściej trafiają do niego dzieci, których rodzice mają świadomość wychowawczo – dydaktycznej roli przedszkola. Dostrzegają w przedszkolu możliwość nabywania przez dziecko nowych doświadczeń i wiadomości.

Podstawą dobrej współpracy przedszkola z rodzicami jest dostrzeżenie w nich przyjaciół i współpartnerów w wychowywaniu dziecka.

Rodzina i przedszkole to dwa środowiska, które w szczególny sposób oddziałują na dziecko.

Efekty dobrej współpracy z rodzicami to:

- pozyskiwanie informacji o dziecku;
- bliższe poznanie rodziców;
- zdobycie wzajemnego zaufania;
- zainteresowanie się rodziców problemami przedszkola;
- pomoc rodziców na rzecz przedszkola.

Rodzice mogą być aktywnym ogniwem w pracy placówki, tylko wszystko zależy od dyrektora, nauczycieli, czy potrafią włączyć rodziców w całokształt działań przedszkola, uwzględniać potrzeby, sugestie, zaspokoić oczekiwania rodziców.

Rodzice w przedszkolu mogą pełnić różne role:

- decydentów – ucząc się nowych umiejętności edukacyjnych i społecznych w środowisku przedszkolnym;
- nauczycieli własnych dzieci;
- osób pomocnych nauczycielowi i dyrektorowi placówki;
- osób wspomagających przedszkole w czynnościach porządkowo – organizacyjnych.

Przedszkole jest zorganizowaną strukturą, a rodzice są zbiorem luźnych osób.

Przedszkole zatrudnia fachowców, którzy umieją planować i realizować zmiany.

Zmiana aktywności rodziców to zmiana zasad współpracy, nastawienia nauczycieli, dyrektora do rodziców, całej filozofii placówki. To także zmiana urzędnika przedszkola, zmiana w sposobie organizowania zebrań, stylu korespondencji z rodzicami, to inne uroczystości przedszkolne, to uważne wysłuchiwanie uwag i opinii rodziców. Żeby jednak przedszkole chciało myśleć o rodzicach, musi być przekonane, że rodzice są mu potrzebni.

Istnieje wspólny cel: zarówno rodzicom, jak i nauczycielom zależy na rozwoju dziecka. Rodzice ponoszą odpowiedzialność za opiekę i wychowanie dziecka i nie są z niej zwolnieni, gdy posyłają dziecko do przedszkola, czy szkoły.

Przedszkole wychowuje i uczy dzieci, dla których niezwykle istotne są jednolite zasady postępowania w sprawach wychowawczych wszystkich dorosłych.

Rodzice wywierają ogromny wpływ na przyswajane przez dzieci wartości, przekonania i zachowania – przedszkole dopełnia działanie domu. Bez współdziałania z rodzicami przedszkole, czy szkoła nie poradzi sobie np.: z takimi problemami jak agresja itp. Profilaktyka musi obejmować także działania rodziny. Przedszkole może pomóc rodzicom w ich kłopotach wychowawczych, natomiast rodzice mogą pomóc placówce w kłopotach organizacyjnych.

Opinia rodziców na temat pracy przedszkola może być pożyteczną informacją i służyć poprawie jakości jej pracy. Oczekiwania rodziców to ważna informacja dla placówki planującej swoje zadania.

Rodzice mają prawo do rzetelnej informacji o swoim dziecku, do wyrażania opinii o przedszkolu. Wśród rodziców jest wielu fachowców, z których wiedzy i umiejętności przedszkole może korzystać.

Wydaje się, że jest wiele niewykorzystanych możliwości w przedszkolach w zakresie współpracy i współdziałania z rodzicami. Dotyczy to szczególnie partnerskiego udziału rodziców w różnorodnych kontaktach interpersonalnych i grupowych. Partnerstwo polega na takim prowadzeniu rozmowy, w którym brane są pod uwagę potrzeby obu stron. Niekonieczna jest przy tym wiedza o wszystkich potrzebach, ale głównie o tych, które mogą być uwzględnione i zaspokojone w toku rozmowy. Partnerstwo w komunikacji uważane jest za jeden z najlepszych sposobów osiągnięcia porozumienia.

Oferta kontaktów może być bogata i różnorodna. Szanse edukacji z partnerskim udziałem rodziców będą istnieć wówczas, gdy uwzględnimy nie tylko oczekiwania rodziców, ale i określimy zakres, jakość oraz częstotliwość ich udziału. Rodzice – to osoby najbliższe dziecku. Mają obowiązek w każdej sytuacji być z dzieckiem; gdy jest dobra, dzielić z nim radość, gdy zła – pomóc mu ją przezwyciężyć. Od rodziców wymaga się zachowania obiektywizmu w osądzeniu dziecka, dostrzegania wszystkiego, co wpływa na jego zachowanie. Postawa życzliwości wobec dziecka, dobra atmosfera, serdeczna rozmowa – potrzebne są tak przedzłaskolakowi, jak potem uczniowi.

Nauczyciel wpływa na kształtowanie postawy rodziców między innymi podczas spotkań na zebraniach. Podnoszą one ogólną kulturę pedagogiczną rodziców, wskazują skuteczne metody oddziaływania, kształtują postawy

zainteresowania się dzieckiem – jego wychowaniem, zapewnieniem należytych warunków rozwoju. Spotkania z rodzicami są okazją do wymiany dobrych doświadczeń wychowawczych, prowadzonych w formie dialogu nauczycieli z rodzicami, dlatego bardzo ważne jest, by ten dialog był oparty na obustronnym zaufaniu. Zaufanie rodziców pozyskujemy przede wszystkim rzetelną pracą, troską o ich dzieci. Starannie przemyślane zebrania umożliwiają porozumienie się z rodzicami także w różnych drażliwych sprawach. Mówiąc np.: o alkoholizmie, nie wymieniamy nazwisk osób, które piją; poruszając problem higieny dzieci, nie podajemy nazwisk naszych wychowanków zaniedbanych pod tym względem. Mówimy do ogółu, a wnioski każdy obecny na zebraniu musi wyciągnąć sam.

Wydawanie matce lub ojcu karty zgłoszenia dziecka do przedszkola stwarza pierwszą okazję do rozmowy. Dyrektor przedszkola, wyjaśniając, jak należy wypełnić kartę, ma możliwość wstępnie poznać rodziców i zdobyć informacje o warunkach życia przyszłego wychowanka. Atmosfera tego pierwszego spotkania rzutuje często na dalsze kontakty rodziców z przedszkolem.

Najczęstszą formą komunikowania się z rodzicami są kontakty indywidualne. Powinny one przebiegać w odpowiednich warunkach i czasie, w celu uniknięcia ich przypadkowości, chaotyczności i ubóstwa treści komunikatów. Do kontaktów dochodzi bądź z inicjatywy rodziców, bądź nauczyciela.

Kontakty z inicjatywy rodziców są najczęściej informowaniem, wyrażaniem prośb, życzeń czy zadawaniem pytań. W celu lepszego zrozumienia zachowań dziecka, szukania przyczyn i uwarunkowań oraz podejmowania skutecznych oddziaływań wychowawczych nauczyciel powinien zadawać pytania. Najlepiej w sposób łagodny, jakby „mimoходом”, tak aby były one wplecione w swobodną rozmowę.

Zajęcia otwarte są doskonałym uzupełnieniem informacji o pracy nauczyciela. Dzięki tym spotkaniom rodzice mogą w bezpośredni i atrakcyjny sposób poznać wypełniane w przedszkolu zadania i stosowane metody pracy.

Jednak najważniejsze dla rodziców jest zobaczenie dziecka wśród rówieśników. To doskonały sposób poznawania własnego dziecka, oceniania jego wiadomości, umiejętności i porównywania z innymi dziećmi. Bezpośredniego uczestnictwa i doświadczenia tego, co robi i jak robi dziecko, nie zastąpi nawet najpełniejsza informacja nauczyciela.

Prowadzenie zajęć otwartych wymaga od nauczyciela dużych umiejętności pedagogicznych. Zajęcia powinny być interesujące, wyzwalające aktywność dzieci i angażujące rodziców. Ułatwi to rodzicom dokonanie oceny efektów działań własnego dziecka i innych dzieci. Zauważone problemy czy niepowodzenia zmuszą matkę do refleksji. Może to być impuls skłaniający do wyjaśniania przyczyn i szukania środków zaradczych i większego zainteresowania dzieckiem.

W najstarszych grupach rodzice mają okazję obserwować swoje dziecko w zajęciach o charakterze umysłowym – jak czyta, jak myśli i wreszcie, jak wykorzystuje w działaniu to, co wie i rozumie.

Najczęściej w takiej chwili rodzą się obawy typu: jak moje dziecko poradzi sobie

w szkole, czy ją polubi, czy odniesie sukces. Budzi się także refleksja – jak mogę mu pomóc, aby pomyślnie przekroczyło próg szkoły.

W młodszych grupach rodzice obserwują swoje pociechy podczas zajęć umykalniających, plastycznych, zabaw ruchowych czy dydaktycznych. Podniecone mamy zrywają się z krzesłek, by pomóc dziecku. Nauczycielka uspokaja „on sobie poradzi, on to potrafi”. Rodzice wymieniają uwagi: „Jak to moje dziecko ładnie składa obrazek, równiutko nakleja, czysto śpiewa, dokładnie wykonuje polecenia – będę musiała więcej od niego wymagać, ten mój Krzysio już nie jest taki mały”.

Po każdym zajęciach rozmawiamy z rodzicami, wyjaśniamy temat, cele, zastosowane metody. Zachęcamy do podobnych ćwiczeń i zabaw w domu. Podczas tych spotkań nie oceniamy poszczególnych dzieci. Mówimy przede wszystkim o wspólnych sukcesach, a nie o porażkach.

Kącik dla rodziców spełnia ważną pośrednią formę informacyjną, stanowi źródło informacji o pracy z dziećmi w przedszkolu. Ważne jest, aby miejsce w którym taki kącik urządzamy, było ogólnodostępne. Powinien być zachęcający pod względem graficznym i kolorystycznym. Znajdować się w nim mogą:

- artykuły o tematyce pedagogicznej lub psychologicznej;
- informacje o różnych publikacjach, propozycje artykułów o dzieciach, książki na temat rozwoju, potrzeb i zachowań dzieci;
- statut przedszkola;
- regulamin przedszkola;
- informacje o zajęciach dodatkowych dla dzieci;
- telefony poradni specjalistycznych;
- podziękowania dla aktywnych rodziców;
- konwencja praw dziecka;
- normy żywieniowe dla dzieci, jadłospis;
- ogłoszenia bieżące;
- wytwory działalności plastyczno – konstrukcyjnej dziecka, informacje dla rodziców o tematyce zajęć, możliwość porównania osiągnięć i zdolności dziecka z osiągnięciami innych dzieci;
- „Nasza grupa” – informacje bieżące z życia grupy, zaproszenia na wycieczki, zamieszczenie tekstów piosenek, wierszy.

Skrzynka pytań przeznaczona jest dla rodziców, którzy nie mają czasu lub odwagi na bezpośrednią rozmowę. Z tymi rodzicami należy się umówić co do sposobu korzystania ze skrzynki (anonimowe pytania i wskazówki dla konkretnego nauczyciela lub przedszkola ogólnie). Żadne pytanie lub wniosek nie powinny zostać zlekceważone. Gdy w skrzynce powtarzają się jakieś problemy sygnalizowane przez rodziców, należy bliżej zainteresować się nimi.

W tym celu zaprosić można na spotkanie określonego typu specjalistę (psychologa, lekarza, logopedę). W przypadku pytań osobistych rozmowę należy prowadzić indywidualnie w kameralnych warunkach. W naszym przedszkolu, rodzice wkładają wypełnione ankiety, które kierujemy do rodziców, co daje im większą pewność.

że będą anonimowi i odpowiedzi w ankietach mogą być bardziej szczerze.

Niezmiernie atrakcyjną, a jednocześnie bardzo trudną formą współpracy ze środowiskiem rodzinnym dziecka są uroczystości przedszkolne. Zdajemy sobie sprawę, że każde takie spotkanie jest jednocześnie propagowaniem pracy przedszkola i należy się do tego przygotować z największą odpowiedzialnością. Powitalny gest i uśmiech gospodarzy, odświeżony wystrój sal przedszkolnych, to pierwsze wrażenie naszych gości, gdy przekraczają próg przedszkola. Spotkania świąteczne rodziców, dzieci i nauczycieli, dzięki swej niecodzienności i atrakcyjności wpływają na emocjonalne zaangażowanie dzieci. Prezentują one to czego się nauczyły w przedszkolu, wykonują zaproszenia dla rodziców oraz niespodzianki dla najbliższych. W dniu uroczystości powinny pełnić rolę gospodarzy. Do pomocy przy organizowaniu uroczystości trzeba zachęcić rodziców. Przygotowują oni stroje i rekwizyty dla dzieci. Bardzo ważną rolę spełnia Komitet Rodzicielski, który podejmuje decyzje o różnorodnych działaniach ekonomicznych i wychowawczych (przy współpracy z dyrektorem). Uroczystości są dla wszystkich przyjemnością i pozostawiają niezapomniane wrażenia wspólnie spędzonego czasu i dobrej zabawy. Aby uroczystość była rzeczywiście wspólnym świętowaniem, musi być zabawą z aktywnym uczestnictwem dzieci i osób im najbliższych.

Należy pamiętać, iż zaangażowanie rodziców w życie placówki nie tylko łączy ich z przedszkolem, ale i ze sobą. Siła tkwi zawsze w zespole.

Opracowała:

Ewa Fedoruk

dyrektor

**Przedszkola Samorządowego Nr 14
w Białej Podlaskiej**

SPIS TREŚCI

	str.
Rola nauczyciela w kształtowaniu postawy proekologicznej u dzieci 6-9 letnich.....	1
Książka przyrodnicza w kształceniu zintegrowanym.....	3
Scenariusz przedstawienia – patrzymy sercem na ogród świata.....	6
Scenariusz wieczornicy poświęconej ochronie przyrody i patronowi ekologów Św. Franciszkowi z Asyżu.....	13
Plan metodyczny – struktura troficzna biocenozy.....	20
Wycieczka turystyczno-krajoznawcza „Moja okolica”.....	25

PROBLEMATYKA WYCHOWAWCZA

Wpływ emigracji zarobkowej rodziców na sytuację społeczną dzieci.....	28
Współpraca z rodzicami w przedszkolu.....	34

